

Igetanulmány

az 1956-os forradalom és szabadságharc 55. évfordulójára

Dr. Fazakas Sándor

A könyörgés és a megbocsátás ereje

Textus: Jakab 5,13–16

„Szenved-e valaki közöttetek? Imádkozzék! Öröme van-e valakinek? Énekeljen dicséretet! Beteg-e valaki közöttetek? Hívassa magához a gyülekezet véneit, hogy imádkozzanak érte, és kenjék meg olajjal az Úr nevében. És a hitből fakadó imádság megszabadítja a szenvedőt, az Úr felsegíti őt, sőt ha bűnt követett is el, bocsánatot nyer. Valljátok meg azért egymásnak bűneiteket, és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok. Nagy az ereje az igaz ember buzgó könyörgésének.”

1. Bevezető gondolatok a megemlékezéshez

A XX. század történelmi eseményeit átélte nemzedékek életében, de utódaik esetén is a múlthoz való viszonyulás két véglet között ingadozik: győzelem vagy gyász („triumf” vagy „trauma”)! Vagy a győztes forradalmak eszméje, a küzdelem, az ellenállás és helytállás, az áldozatvállalás ereje határozza meg egyéni és közösségi emlékezésünket, vagy pedig a szabadság elfojtása felett érzett keserűség, fájdalom és gyász. A kettő elvileg kizárja egymást, mégis mindkettő mélyen és kitörölhetetlenül határozza meg a kollektív emlékezetet. A feszültség feloldására minden tudomány (történelemtudomány, szociálpszichológia, filozófia stb.) felvonultatja a maga eszköztárát, „terápiát ajánl” és óv a saját álláspont, csak az egyik vagy csak a másik tapasztalat abszolutizálásától. A keresztyén teológia és egyház a *megbékélés* és *kiengesztelődés* evangéliumi üzenetének hirdetése és megélése által nyújthat egészen sajátos és egyedi megoldást e jelenségre, természetesen figyelve az előbbi ismeretek is eredmények tanulságaira. Az 1956-os forradalom és szabadságharc fellángolása majd elfojtása nemzedékek életét, sorsát határozta meg! Ezért az akkori történésekhez majd az azt követő eseményekhez való viszonyulás nem merülhet ki rutinszerű megemlékezések sorozatában – az mélyen meghatározza társadalmi és egyházi közösségi életünket a jelenben is. Ebben a folyamatban az egyház hangja és életgyakorlata, valamint az igehirdetés a nemzet számára is eligazító, ha kell kijózanító vagy kritikus kell, hogy legyen, ugyanakkor új perspektívát nyithat az együttélés számára.

2. Amit a textusról tudni kell

A perikópa a teljes Jakab levél intencióját helyezi koncentrált formában a szemünk elé: nem a kerygma hirdetése vagy dogmatikai igazságok ismétlése a cél, hanem felhívás a keresztyén egzisztencia hiteles, hitben engedelmes és cselekedetekben is mérhető megélésére. S bár az indikatívuszt sokan hiányolják az imperatívusz előtt, a krisztológiai megalapozáshoz mégsem fér kétség, mint ahogyan a páli levelekkel (Róm 12–13; Gal 5–6; 1Thessz 4–5) és a deutero-páli fejezetekkel (Ef 4–6; Kol 3–4) való lelki és tartalmi rokonság is erre utal.¹ Mielőtt a levél zárására sor kerülne – az antik levélírás hagyományainak megfelelően – a szerző még egyszer inti olvasóit a keresztyén életvitel fontos szabályaira, közelebbről az imádkozásra és a megbocsátásra. Jóllehet az imáról korábban is volt szó egyéb erkölcsi intelmekkel kapcsolatosan, most az imádság „hatékonyására” és „méltóságára”² kerül a hangsúly, illetve arra, hogy az *imádság és megbocsátás összefüggésének* milyen jelentősége van a *gyülekezet életrendjére* nézve. Az igeszakasz közvetlen környezete is ezt erősíti meg: a 12. vers nyomatékosan int az esküvés ellen, felelevenítve ezzel nemcsak az Úr szavait (Mt 5,37), hanem az Ószövetség polémiáját a meggondolatlan és felesleges esküdözés, s egyben a nyelv bűnével szemben. Az egyenes beszéd feleslegessé tesz minden fogadkozást. A 19. vers pedig a tévtanítástól óv. Így a gyülekezet életrendjének hitelességét és világban való bizonyágtételét logi-

¹ BALZ–SCHRAGE: Die Briefe des Jakobus, 6.

² WYPADLO: Viel vermag das inständige Gebet, 185–187.

kailag és tartalmilag nézve egymással összefüggő és egymásra épülő követelmények teljesülése teszi lehetővé: egyenes beszéd – hitből fakadó imádság – bűnbánat és megbocsátás – tanítás tisztaságának megőrzése! Mindez a közösségi élet *gyógyulását*, vagyis a *megbékélt közösséget* készíti elő! Hogy mennyire a gyülekezeti-közösségi élet kiteljesedésére, illetve gyógyulására tekint minden, azt a 14. vers környezetéhez való illeszkedése is mutatja, minden látszólagos idegensége ellenére is. A gyülekezet véneinek beteghez hívása és a beteg olajjal való megkenése nem az utolsó kenetre, s ezzel a haldoklónak halálra való felkészítésére utal. De mágikus szerepet sem szabad tulajdonítani az olajnak – mint ahogyan az imádságnak sem. Sokkal inkább arról van szó, hogy mindez az „Úr nevében” történik, az Úr segítségül hívásával és felhatalmazásával (Vö.: Mt 7,22; Lk 10,17; Apcsel 3,6; 19,13).

A szerző nem pontosítja, hogy milyen típusú *szenvedésre* utal. A perikópa a szenvedés és betegség különböző formáit nevezi meg: *κακοπαθέω* (5,13) a szenvedés legáltalánosabb formáját jelenti, amely magába foglalja a testi fájdalmak mellett az ember lelki, szociális, morális integritásának sérülését is, amelyben kitartásra van szükség; az *ἀσθενέω* (5,14) és a *κάμνω* (5,15) elsősorban a testi gyengeségre, betegségre mint fizikai állapotra utal, de a melyből a lelki komponensek újból nem zárhatók ki. A magyarázatok sok bizonytalanságot tartalmaznak és további összefüggésekre utalnak,³ de tény hogy a perikópa háttérben az a zsidó-ószövetségi hagyomány és felfogás érhető tetten,⁴ amely az ember testi-lelki örömeit vagy szenvedéseit összefüggésben látja és mindig az Istennel való kapcsolatban szemléli. Ezért nem járunk el önkényesen, ha az igemagyarázat során történelmi események, társadalmi-politikai tényezők által kiváltott szenvedésekre tekintünk (amelyek konkrét formáiban és következményeiben szintén sokfélék lehetnek).

A bűn és betegség, megbocsátás és gyógyulás összekapcsolása újból csak evangéliumi összefüggések felelevenítésére utal (Mk 2,5), nyilvánvalóvá téve azt, hogy a Krisztus bűnbocsátó szeretetének megélése és gyakorlása sehol máshol, csak a krisztuskövetők közösségében tapasztalható meg. A szentíró nagyon reálisan szemléli a keresztyén közösség helyzetét: tud nemcsak a világban (kívül) tapasztalható, hanem a hívő közösségen belül jelen levő bűnről is. A bűn (*ἁμαρτία*), mint gyülekezeten belüli realitás a Jakab-levél tipikus felvetése,⁵ amelyre nem a probléma ignorálása a megoldás – ez utóbbi inkább halálos veszedelmet jelent (lásd 20. vers). Nyilvánvaló, hogy ebben az összefüggésben az „igaz ember” (*δικαιος* – 16c.) nem erkölcsi perfekcionizmusra utal, hanem arra az emberre, aki mer élni a megtapasztalt kegyelemmel, ezt tovább tudja adni és ezért könnyöroggni is mer.⁶ A bűnvallás és megbocsátás, a könnyörgés és gyógyulás dinamikájának megélése viszont nem a polgári életvitel törvényei alól von ki – sokkal inkább a „normális” élet keretei közötti helytállásra, hiteles keresztyén egzisztencia megélésére készít fel.

3. Prédikációvázlat

Az ünnep és a megemlékezések kapcsán sok értékes gondolat elhangzik és kerül papírra: a szabadságról, a történelemről, 56 örökségről. Ez rendjén is van! Talán ebben az összefüggésben szokatlannak tűnik az imádságra való felhívás! Pedig az apostol egyértelműen fogalmaz: *a hitből fakadó imádság megszabadítja a szenvedőt!* Ezzel máris a lényegnél vagyunk, máris felvillan az Ige örökérvényű igazsága és a Szentlélek mai napra készített tanítása: igen, a szenvedőkre emlékezünk!

A forradalomra való emlékezés akkor lesz hiteles, ha nem ragadunk le az események felvázolásánál és az elvont tanulságok megfogalmazásánál – a múlt amúgy is átalakul az események sokféle olvasata alatt! Az emlékezés akkor lesz hiteles, ha továbblépünk és meglátjuk, hogy az események

³ Ld.: KAISER: *Krankenheilung*, 25–51.

⁴ BALZ–SCHRAGE: *Die Briefe des Jakobus*, 56.

⁵ WYPADLO: *Viel vermag das inständige Gebet*, 194.

⁶ BAKER: *Personal Speech-Ethics in the Epistle of James*, 240 – Vö.: KONRADT: *Christliche Existenz nach dem Jakobusbrief*, 190–191.

szereplői között voltak, *akik szenvedtek – és akik a szenvedéseket okozták*. A múlt pedig velünk él – egyes szereplői pedig közöttünk élnek, hiszen 55 év nagy idő, mégis egy emberöltőn belül van...

Szenvedők és szenvedést okozók – akkor és ma! *Szenvedés és szabadság* – akkor és ma! E két fogalom az emberiség és a keresztyénség legszenvedélyesebben vitatott, legtöbbet idézet két szava – amelynek értelmezéséért annyi szép remény sírba szállott, annyi könny hullott, annyi emberi kapcsolat meghasonlott!

(Bevezetésként a IV.1. példát is lehet alkalmazni)

*3.1. Szenvedés! – *Szenved-e valaki közöttetek? Imádkozzék!* (13.v.)*

Az ünneplés és emlékezés felemelő pillanataiban, az örökérvényű vagy aktuálpolitikai igazságok keresése közben nem feledkezhetünk ez alkalommal azokról, *akik szenvedtek* – szenvedtek egy a lelkiismeret szabadságát gúzsba kötő, legszentebb vallásos érzéseket kigúnyoló diktatúra alatt; szenvedők, akiket földönfutóvá és kismimizetté tett egy hamis eszme, egy olyan ideológia, amely a tökéletes társadalmat akarta megvalósítani a földön! Szenvedtek azok, akiket kikiáltottak a rendszer ellenségeinek – származásuk miatt, vagy azért, mert hangot adtak igazságérzetüknek; szenvedők, akiket bebörtönöztek, internáltak, elhallgattattak, megszaroltak – szenvedők hozzátartozói, szerettei, gyermekei –, akik szenvedtek 56 előtt majd 56 után... *(ide lehet példákat hozni)*

Nincs két egyforma szenvedés – de minden szenvedésre igaz az, amit a Biblia mond, nevezetesen, hogy a szenvedés hihetetlen mélység. Minden szenvedésben van valami drámai, életidegen és életellenes – ahol az ember úgy érzi: messze sodródott Istentől és embertől, hihetetlenül távolinak tűnik a gyógyulás, a segítség, az isteni megváltás vagy emberi szolidaritás.

Az 55 évvel korábbi eseményeknek és az eltelt 55 évnek voltak *néma és névtelen szenvedői*. Olyanok, akikre senki nem gondol már a hősök nevének említése és a dicső forradalmi tettek felidézése közepette, az ünnep pillanataiban. Pedig ők azok, akik igazán vesztesei voltak a történelmi változásoknak – ők azok, akik némán és névtelenül kitartottak, s talán *csendben imádkoztak* azért, hogy jöjjön el egy jobb világ!

Az Írás ugyanis azt mondja: igaz, hogy a szenvedés leírhatatlan mélység – de a szenvedés lehet az áldás órája, ha a szenvedésben megfogalmazódik az imádság!

Imádság gyógyulásért, *imádság szabadulásért* – ebben az imában benne foglaltatik a remény, hogy nem maradhat minden így tovább, valaminek történnie kell, a világnak változnia kell – Hányan voltak olyanok, akiknek a sötét évtizedek alatt valóban csak az imádság maradt – csak az imádság? Nem testvéreim, ez nem az utolsó kétségbeesett tett! Az *imának ereje van*, még akkor is, ha néha belesüppedünk a megszokásba. Igen, sokan imádkoztak a szabadulásért – majd amikor eljött a szabadulás ideje, nem merték elhinni (ld. Péter szabadulása a börtönből – Apcsel 12,6–16).

Imádság? Igen, Jakab nem meditációról beszél, nem elmélkedésről vagy eszmélkedésről! Lehet, hogy ez sokak számára megnyugtatóbb lenne – mert elmélkedés, emlékezés és eszmélkedés által valamilyen értelmezést lehetne adni annak, ami megtörtént vagy annak, ami nem történt meg; elmélkedés által értékelni lehet a múltat, szerkeszteni lehet új tankönyveket, megmagyarázni azt, ami megmagyarázhatatlan - megfogalmazni a helytállásnak és kitartásnak példáit. Mindez fontos lehet, de az imádság valami másról szól: imádságban az ember megszólítja Istent és Isten is megszólítja őt! Megragadja az embert a maga konkrét, történelmi valóságában, társadalmi kapcsolataiban, szenvedésében vagy örömeiben...

Voltak, akiknek ez az imádság adott kitartást a börtöncellákban vagy a munkatáborokban, ez az imádság kapcsolta őket össze azokkal, akik értük imádkoztak, azokkal, akik velük együtt vagy mellettük szenvedtek – és azokért is (ez a paradoxon) akik kegyetlenkedtek velük *(Példa IV.2. - akik imádkoztak üldözőikért)*.

3.2. Ez ünnepen gondolunk a szenvedőkre – és gondolunk azokra is, akik a szenvedéseket okozták!

De hogyan gondoljunk rájuk? Az Ige azt mondja: lásd 15. vers.

Mi van hát a bűnösökkel – mi legyen az üldözőkkel? Ez a kérdés megkerülhetetlen. És érezzük, hogy valamilyen választ adni kell erre a kérdésre, és nem elég csak ennyi: bűnhődjenek! (*Példa IV.3. – elnök vallomása*)

Mit tehetünk? Jakab meg akarja ízleltetni velünk azt a valóságot, amelyből a gyülekezet él, s amelyből szüntelenül táplálkoznia kell. Azt, hogy a megbocsátást nem elég hirdetni – azt gyakorolni, sőt megélni kell!

Feltevődik a kérdés: vajon van-e elég ereje gyülekezeti tagjainknak, hogy eleget tegyenek ennek a követelménynek? Mert amíg a 16. században ez volt az egzisztenciális kérdés (lásd Luther): hogyan találok rá a kegyelmes Istenre? – Ma inkább így hangzik: *hol találok egy irgalmas embert?* Valóban, emberek százai emlékeznek még a megaláztatás korára, amikor áldozataivá váltak embertársaik túlkapásainak vagy a vak parancsengedelmességének, bizonyos politikai ideológia mentén... Bizony, fájóak még az egymás arcán ütött sebek! S ha ez nem elég, akkor ott vannak emberi együttélésünk törvényszerűségei: naponta mindennapi bűn-összefüggések részeseivé, nézeteltérések szereplőivé, újabb konfliktusok okozói leszünk vagy lehetünk.

Vajon nem erőn felüli a követelés, az irgalmasság megélésének gyakorlása vagy a bűnbánat megkövetelése? Minden bizonnyal meghaladja erőnket a megbocsátás! – De a keresztyén gyülekezet nem saját erejéből él, hanem Krisztus erejéből, a Krisztus hatalmából... Aki csak emberi erőre apellál, eltéveszti a perspektívát. Ha a *megbékélésről* azt hisszük, hogy az csak konfliktusrendezést jelent, az árkok betemetését, a nélkül hogy sor kerülne a felelősség megállapítására, a bűnbánat gyakorlására, akkor csak „megbékélés-ideológiát” művelünk, amely hasonlít ama generál-szósza, amellyel mindent le lehet önteni, s minden egyformának, békességesnek tűnik.

Luther azt mondta egyszer: „barátom, ne essél kétségbe, kegyelmes Istened van!” Valóban, ez az örömhír felszabadít a félelem, a kisebbségi érzés, a szorongás és a görcsök, a múlt és a bűnök alól.

A saját igazság keresésének örökös vitája, az érvek és ellenérvek Krisztus keresztyénje alatt semmit sem érnek! Ugyanis azok, akik az áldozat szerepébe szorultak vagy ma is szenvednek és azok, akik öngigazolást keresnek, már nem maguk állnak szemben egymással, hiába néznek farkasszemmel egymással: Jézus áll közöttük! *Jézus áll a szenvedő és a szenvedést okozó között!* És nincs még egy olyan hely a világon, ahol ez a valóság felismerésre és megélésre kerülhet: mint a gyülekezet (nem azt mondom, hogy ez így van – de így lehet!).

Jézusban nem kevesebb jött közel hozzánk, mint maga Isten. Éppen ezért életünknek és világunknak valamennyi szegletéből elő kell lépni és ki kell mondani: „valljátok meg egymásnak bűneiteket” vagy „megbocsáttattak bűneid”, lehetséges helyreállítani és begyógyítani a megsérült kapcsolatokat, Istennel és egymással... Lehetséges, hogy meggyógyuljon az emberi közösség! Ez az, amit keresztyén teológusként el lehet mondani egy ilyen jelentős ünnepen! És ezt *csak mi* mondhatjuk így!

Higgyük el: a mai embernek, keresztyénnek és nem keresztyénnek egyaránt szüksége van erre a bocsánatra, erre az irgalomra és erre a kegyelemre! Ezt az igazságot meg kell élni, tovább kell adni. Ez megér minden fáradságot!

Európa csendes? Magyarország csendes? – nem, sőt úgy tűnik, még sokáig nem lesz csendes. Talán túl hangos, szólamoktól harsog! De azért mégis van még helye az imádságnak, a bűnbánatnak, a megbékélésnek és a gyógyulásnak! Így emlékezzünk – mert így emlékezni érdemes! Ámen!

4. Példák, képek, szemelvények

4.1. „Európa csendes, újra csendes, elzúgtak forradalmi [...] Szégyen reá, lecsendesült és szabadságát nem vívta ki” – idézte Walter Lüthi svájci igehirdető Petőfi Sándort azon az istentiszteleten, amelyet a berni székesegyházban tartottak svájci reformátusok 1956. november 6-án a forradalom elfojtásának hírére. Az idézet után hozzátette: Európa ma nem csendes, nem hallgat – a templo-

mokban imádkoznak! Az imádság akkor is célba ér, ha a posta nem működik, és háborús körülmények uralkodnak – az imádság a légihidak légihídja. 55 évvel ezelőtt imádkoztak a keresztyének Magyarországon, a forradalom napjaiban és az követően a megtorlások idején – és imádkoztak értük emberek Európában és Amerikában, imádkoztak keresztyén nemzetek és magyarok az emigrációban az ország sorsának jobbra fordulásaért.

(Lásd: *Walter Lüthi lelképásztor prédikációja 1956. november 6-án a berni székesegyházban a magyarországi forradalom emlékére tartott istentiszteleten = Predigt von Pfarrer Walter Lüthi am 6. November 1956 im Münster zu Bern beim Fürbittengottesdienst für Ungarn*, Bölcskei Gusztáv előszavával a szöveget gondozta és a jegyzeteket írta Győri L. János, Debrecen, 2006.).

4.2. Az 1956-os magyarországi események nyomán bebörtönözött erdélyi magyar református lelkészek, teológusok és más egyháztagok sorsáról szóló gyűjteményes kötet hasznos olvasmányként szolgál e korról.

Lásd: *Akik imádkoztak üldözöikért: börtönvallomások, emlékezések*. Szerk. Miklós László, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület Kiadványa, 1996.

4.3. A személyes megbocsátás szabadsága és a történelmi-társadalmi igazságtétel követelménye közötti feszültség szemléltetésére tanulságos egy korábban börtönéveket átélt és a diktatúra önkényuralmát megtapasztaló kelet-európai államelnök vallomása: *“Elnökké való megválasztásom napján kaptam egy listát azoknak a személyeknek nevével, akiknek korábbi politikai zaklatásomhoz és megaláztatásomhoz köze volt. Aznap nemcsak, hogy elvesztettem ezt a papírt, de elfelejtettem a neveket is.”* Majd így folytatta: *“De mint államelnök tudatában vagyok annak, hogy a társadalom valamilyen megoldást vár. Ellenkező esetben az lenne a benyomásuk a forradalomról, hogy befejezetlen, nem teljes. Vannak emberek, akiknek életét és családját a korábbi rezsim összetörte [...], akik nem könnyen dolgozzák fel azt, hogy az egykori tettesek közül némelyeknek ma is jobban megy, mint áldozataiknak.”*

(Lásd: MICHNIK, A.–HAVEL, V.: Justice or Revenge? in: *Journal of Democracy* 4 (1993/1), 20–27).

5. Felhasznált és ajánlott irodalom

BAKER, W. R.: *Personal Speech-Ethics in the Epistle of James*, Tübingen, Mohr, 1995.

BALZ, H.–SCHRAGE, W.: *Die „Katholischen” Briefe. Die Briefe des Jakobus, Petrus, Johannes und Judas*, NTD 10, Böttingen und Zürich, Vandenhoeck & Ruprecht, 41993.

KAISER, S.: *Krankenheilung. Untersuchung zu Form, Sprache, traditions-geschichtlichem Hintergrund und Aussage zu Jak 5,13–18*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2006.

KONRADT, M.: *Christliche Existenz nach dem Jakobusbrief. Eine Studie zu seiner soteriologischen und ethischen Konzeption*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1998.

WYPADLO, A.: *Viel vermag das inständige Gebet eines Gerechten (Jak 5,16). Die Weisung zum Gebet im Jakobusbrief*, Würzburg, Echter Verlag, 2006.